

NGHIÊN CỨU VỀ CHÍNH SÁCH VÀ CÁC KHÔNG GIAN SÁNG TẠO TẠI VIỆT NAM

Người thực hiện
Trương Uyên Ly
Nhà báo & Cố vấn truyền thông
Tháng 6,7,8 năm 2016

**“Chỉ có một khía cạnh của nền kinh tế sáng tạo được thể hiện trong thông tin giá cả và thu nhập, trong khi các thông số quan trọng khác quyết định sự thành công lại bị ràng buộc nhiều hơn bởi các giá trị nội tại và bản sắc. Sự quản lý, do đó, cần phải có nhận thức phức hợp bao quát một loạt các vấn đề chính sách”
(UNESCO và UNDP báo cáo kinh tế sáng tạo - 2013)**

Lời mở đầu:

Do tính chất phức tạp cũng như sự đa dạng của bối cảnh sáng tạo, nhà nghiên cứu không thể mô tả một cách chi tiết bức tranh toàn cảnh. Mỗi không gian là một tổ chức độc lập có cá tính riêng ở trong lĩnh vực mà không gian hoạt động với nền tảng khác nhau (về người sáng lập, thời gian, địa điểm, thành lập như thế nào, nguồn thu nhập từ đâu và như thế nào). Với mỗi không gian sáng tạo, khi đề cập đến vấn đề chính sách, sẽ có các câu chuyện khác nhau để kể, có thể về tư cách pháp lý để đóng thuế, hay vị thế của không gian như thế nào dưới sự quản lý của nhà nước, hay những thách thức cụ thể mà không gian phải đối mặt. Đây cũng chính là lý do tại sao mỗi câu chuyện hoặc ví dụ được nêu ra trong nghiên cứu này là về một hay nhóm các không gian sáng tạo, và đó chỉ là một phần của bức tranh vô cùng phức tạp.

Phản ứng của các chủ không gian sáng tạo về chủ đề của nghiên cứu

Khi các nhà nghiên cứu liên lạc với chủ các không gian sáng tạo mời phỏng vấn các vấn đề liên quan đến nghiên cứu, một vài người tỏ ra ngỡ vực: “Chỉ làm việc này để làm gì? Việc này để kiểm soát chăng? Hay để tạo ra thay đổi?” Và sau đó tiếp tục: “Có một khoảng cách lớn giữa thực tế mà chúng tôi muốn và thực tế hiện tại. Để tạo ra sự thay đổi, cần phải có nỗ lực của nhiều bên... Vâng, tôi biết tôi không nên quá tiêu cực. Tôi nên tiếp tục chia sẻ”.

Một chủ không gian sáng tạo từ chối gặp nhà nghiên cứu vì “Thật lãng phí thời gian. Sẽ chẳng có sự thay đổi nào cả”, cô nói qua điện thoại.

Một người khác lại tích cực hơn: “Hãy cùng chia sẻ khi chúng tôi còn có thể”

Một số người khác cho biết: “Đối thoại chính sách? Không có gì mới ở đây, tôi không nghĩ sẽ có bất kỳ sự thay đổi nhanh chóng nào...”

Trong số những người được phỏng vấn, một người nói rằng anh hài lòng với tình hình hiện tại và không có đề nghị hay bình luận về việc anh mong muốn chính sách như thế nào.

Khi nhà nghiên cứu hỏi một số chủ sở hữu không gian sáng tạo nếu họ cảm thấy hứng khởi với các chiến lược

phát triển mới nhất của chính phủ, hay các tuyên bố, khẩu hiệu để thúc đẩy khởi nghiệp sáng tạo, ví dụ như: “Việt Nam muốn trở thành quốc gia khởi nghiệp” hoặc “Việt Nam hướng tới mục tiêu có 1 triệu doanh nghiệp năm 2020 “. Họ chia sẻ rằng họ chẳng cảm thấy gì với những khẩu hiệu hay tuyên bố đó cả, bởi họ sẽ ghi nhận các chính sách thực tế của chính phủ, hệ thống thuế hợp lý, và các cuộc đối thoại cởi mở cùng với chủ các không gian sáng tạo, hơn là những lời đao to búa lớn.

“Vì một vài lý do lịch sử, các nhà chức trách không được cập nhật đầy đủ về sự phát triển của nghệ thuật. Bây giờ họ cần thay đổi, các nghệ sĩ cũng vậy. Sự hiểu biết từ cả hai bên là rất quan trọng” (Đào Mai Trang, Nhà nghiên cứu về Nghệ thuật thị giác)

Các không gian sáng tạo tại Việt Nam

Các trung tâm sáng tạo tại Việt Nam đang ở giai đoạn đầu phát triển. Hầu hết các không gian sáng tạo mới được thành lập trong mười năm trở lại đây hoặc thậm chí chỉ vài tháng. Có khoảng 40 trung tâm sáng tạo tại Việt Nam, với quy mô và tổ chức khác nhau, hoạt động chủ yếu tại thành phố Hà Nội và Hồ Chí Minh. Số lượng các trung tâm sáng tạo và cộng đồng xung quanh đang phát triển ngày một lớn mạnh hơn trong một phong trào rất mạnh mẽ.

Để biết thêm về sự phát triển của các không gian sáng tạo, các không gian sáng tạo là gì, vị trí của họ, vui lòng xem tại

<https://www.britishcouncil.vn/en/programmes/arts/creative-economy-project/first-research-on-creative-hubs-launched-in-vietnam>

Báo cáo được chia thành các phần phân tích chính như sau

01

**Công nghiệp văn hóa/
Công nghiệp sáng tạo/
Không gian sáng tạo đang ở
đâu trong hệ thống
pháp luật**

02

**Điều hành một không gian
sáng tạo tại Việt Nam:
bức tranh thực tế**

03

**Các không gian sáng tạo
mong đợi gì từ những người
làm chính sách**

04

**Gợi ý từ các không gian
sáng tạo - Làm thế nào để
vượt qua được những khó
khăn hiện tại**

Kết luận của Nhà nghiên cứu

Phần cuối: Một tính toán nhanh: Cộng đồng sáng tạo lớn
mạnh như thế nào trên Facebook

Ở trong bản dịch tiếng Việt của báo cáo này, các đoạn trích dẫn ý kiến và bình luận từ các cá nhân/chuyên gia trong báo cáo do đã được dịch từ tiếng Anh sang tiếng Việt nên có thể sẽ không được chính xác 100% như nguyên văn những gì họ nói với người thực hiện nghiên cứu này. Người nghiên cứu đã cố gắng giữ nguyên ý chính của những ý kiến này trong quá trình viết báo cáo

PHẦN 1

Công nghiệp văn hóa/ Công nghiệp sáng tạo/ Các không gian sáng tạo và vị trí của họ trong hệ thống luật

Tại Việt Nam, ‘công nghiệp sáng tạo’ là một khái niệm mới chưa được sử dụng chính thức trong các văn bản hành chính của Nhà nước. Còn khái niệm về không gian sáng tạo gắn liền với công nghiệp sáng tạo thậm chí còn mới hơn. Trong khi đó, cụm từ ‘công nghiệp văn hóa’ thì phổ biến hơn và đã được chính thức chấp nhận.

Không gian sáng tạo là một địa điểm, có thể là địa điểm thực hoặc địa điểm trực tuyến, là nơi đem những con người sáng tạo đến với nhau. Đó là nơi tụ họp, chia sẻ không gian và hỗ trợ cho các hoạt động kết nối, phát triển kinh doanh và thu hút cộng đồng trong các lĩnh vực sáng tạo, văn hóa và công nghệ.

(Định nghĩa không gian sáng tạo, Bộ công cụ không gian sáng tạo Hubkit, Hội đồng Anh)

http://creativeeconomy.britishcouncil.org/media/uploads/files/Creative_HubKit.pdf

Mặc dù khái niệm ‘không gian sáng tạo’ chưa được sử dụng và chấp nhận một cách chính thức trong các văn bản hành chính/ pháp luật, nhưng nhận thức về các không gian sáng tạo và công nghiệp sáng tạo đã tồn tại. Khái niệm này đã được đưa ra trên các phương tiện thông tin. Trong những năm gần đây, Bộ Văn hóa, Thể thao, và Du Lịch đã hợp tác với Hội đồng Anh ở một số dự án về công nghiệp sáng tạo/ không gian sáng tạo và công nghiệp văn hóa tại Việt Nam.

Quan điểm về Văn hóa là một phần của Kinh tế lần đầu tiên được phản ánh trong chủ trương của Đảng cộng sản Việt Nam năm 1998 - Nghị quyết số 03-NQ/TW của Đại hội lần thứ 8. Mười lăm năm sau, Văn hóa là một phần của Kinh tế được chính thức công nhận là ‘công nghiệp văn hóa’ trong Nghị quyết 33/NQ-TW của Đại hội lần thứ 11. Tuy nhiên, thuật ngữ ‘công nghiệp văn hóa’ lại chưa được đưa vào các văn bản của chính phủ.

Công nghiệp văn hóa tại Việt Nam - ở thời điểm hiện tại - bao gồm các ngành sau dưới sự quản lý của Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch (MOSCT): du lịch, điện ảnh, nghệ thuật biểu diễn, quảng cáo, nghệ thuật thị giác, nhiếp ảnh, và triển lãm (<http://www.bvhttdl.gov.vn/vn/vh-gd/phe-duyet-de-cuong-chien-luoc-phat-trien-cac-nganh-cong-nghiep-van-hoa-viet-nam-den-nam-2020-tam-nhin-den-nam-2030.html>)

Tại Vương quốc Anh, công nghiệp sáng tạo bao gồm các ngành sau: quảng cáo, kiến trúc, thiết kế, thời trang, phần mềm/đa phương tiện, điện ảnh, truyền hình, radio, xuất bản, âm nhạc, nghệ thuật biểu diễn, art market/ nghệ thuật thị giác, và thủ công.

Một số không gian sáng tạo tại Việt Nam thuộc ‘công nghiệp văn hóa’ (ví dụ phim, nghệ thuật thị giác, nghệ thuật biểu diễn). Số khác thuộc “công nghiệp sáng tạo” (như thiết kế, công nghệ, kiến trúc, đa phương tiện, thủ công, phần mềm, thương mại điện tử, trò chơi trực tuyến, và ứng dụng điện thoại), hay liên ngành. Với một số không gian sáng tạo, khó để định nghĩa chính xác về ngành hoạt động của họ, bởi bản chất của các không gian này là tạo dựng và duy trì mạng lưới liên kết giữa những người kinh doanh và hoạt động sáng tạo khác nhau.

Công nghiệp sáng tạo bao gồm công nghiệp văn hóa và không gian sáng tạo là một khái niệm liên ngành phức tạp và cần một sự tiếp cận tổng thể từ các cơ quan ban ngành.

Trong giới hạn của nghiên cứu này, ‘không gian sáng tạo’ là khái niệm được ‘mượn’ từ Vương quốc Anh, và có thể gây ra một vài nhầm lẫn trong bối cảnh Việt Nam.

1

Một cách tiếp cận tổng thể chưa được nhà nước xác định

2

Hệ thống quản lý phân tách và bối cảnh bị phân chia của các không gian sáng tạo

“Tại thời điểm này, chính phủ vẫn quản lý hầu hết các lĩnh vực văn hóa. Nếu các cơ quan chức năng xem văn hóa là một lĩnh vực đầu tư, họ nên mở cửa cho khu vực tư nhân. Và nếu các cơ quan chức năng xem văn hóa là sáng tạo, tư duy về sự quản lý sẽ thay đổi”. (Ông Lê Quốc Vinh - chuyên gia truyền thông, Chủ tịch Câu lạc bộ Doanh nhân sáng tạo Việt Nam)

Hệ thống quản lý phân tách

Một thách thức lớn bao trùm lên các không gian sáng tạo và công nghiệp sáng tạo ở Việt Nam là hệ thống quản lý phân tách mà theo như quan điểm của Vương quốc Anh, sẽ không mang lại một phương thức tiếp cận tổng thể cũng như hiểu biết công bằng cho tất cả các ngành sáng tạo. Ví dụ: Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch quản lý nghệ thuật thị giác, nhiếp ảnh, âm nhạc, sân khấu, bản quyền; Bộ Khoa học và Công nghệ quản lý công nghệ, khoa học, và tài sản trí tuệ; Bộ Thông tin và Truyền thông quản lý báo chí, truyền hình, phát thanh, xuất bản, công nghệ thông tin; Bộ Xây dựng quản lý kiến trúc; Bộ Giáo dục và Đào tạo quản lý giáo dục và đào tạo liên quan đến tất cả các ngành.

Một thực tế quan trọng khác tách các ngành văn hóa ra khỏi các ngành sáng tạo khác là bản thân văn hóa (và truyền thông) được xem như là một đại diện của Hệ tư tưởng của Đảng Cộng sản trong xã hội. Các hoạt động văn hóa đều được theo dõi và kiểm soát kỹ lưỡng bởi Đảng và Chính quyền các cấp.

“Văn hóa là bộ phận trọng yếu của cách mạng tư tưởng và văn hóa, là một động lực mạnh mẽ, đồng thời là mục tiêu lớn trong sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội”. (Nghị quyết 05 Bộ Chính trị, năm 1987)

“Xây dựng và phát triển văn hóa là sự nghiệp của toàn dân do Đảng lãnh đạo, trong đó đội ngũ trí thức giữ vai trò quan trọng”. (Nghị quyết 03-NQ/TW, Ban Chấp hành Trung ương 1998).

<http://www.bvhttdl.gov.vn/vn/vb-qly-nn/1/595/index.html>

Bối cảnh bị phân chia của các không gian sáng tạo

Do sự phân tách trong hệ thống quản lý tại Việt Nam (các Bộ quản lý các ngành), các không gian sáng tạo có thể được chia thành hai loại chính:

Loại 1: Gồm đa số các không gian văn hóa & nghệ thuật

Loại 2: Các không gian thuộc về ngành khác (thương mại điện tử, thiết kế, trò chơi, ứng dụng, phần mềm...) đặc biệt các không gian cho cộng đồng khởi nghiệp

Liên quan tới các không gian sáng tạo ở loại thứ hai, có một sự phát triển mới và hừng khởi nhất là sự bùng nổ của các doanh nghiệp khởi nghiệp (startups) tại Việt Nam, dẫn đến sự gia tăng các không gian làm việc chung và những người thúc đẩy khởi nghiệp. Các hoạt động khởi nghiệp là dấu hiệu tích cực nhất cho công nghiệp sáng tạo tại Việt Nam. Khởi nghiệp được chính phủ đánh giá là động lực của nền kinh tế. Thủ tướng cho biết Việt Nam muốn trở thành

một quốc gia khởi nghiệp. Các thành phố lớn như Hà Nội, Đà Nẵng, hay Hồ Chí Minh cũng tuyên bố mục tiêu trở thành “thành phố khởi nghiệp”.

(Links:<http://vpcp.chinhphu.vn/Home/Ho-tro-he-sinh-thai-khoi-nghiep-doi-moi-sang-tao-quoc-gia/20165/18641.vgp>
<http://www.reuters.com/article/us-vietnam-tech-startups-idUSKCN0X92TB>)

Dự án hợp tác công tư mang tên Hệ sinh thái thung lũng Silicon tại Việt Nam (VSV). Với tham vọng áp dụng những thực nghiệm tốt nhất từ Thung lũng Silicon của Mỹ vào Việt Nam, VSV là dự án tiên phong nuôi dưỡng một số doanh nghiệp khởi nghiệp tiềm năng thông qua các chương trình huấn luyện cung cấp kiến thức kỹ năng, cũng như kết nối họ với các nhà đầu tư. Bộ Khoa học và Công nghệ và công ty ATV là những đơn vị triển khai dự án, cùng với sự ghi nhận và hỗ trợ từ chính phủ. Cho đến nay, mô hình VSV là ví dụ đầu tiên và duy nhất của quan hệ hợp tác công tư trong các ngành công nghiệp sáng tạo, trực tiếp liên quan tới “kinh doanh thực sự”. (Xem thêm tại:

[\(http://www.siliconvalley.com.vn/\)](http://www.siliconvalley.com.vn/)

Về các không gian sáng tạo loại 1 ở mảng văn hóa nghệ thuật như nghệ thuật thị giác, phim,... tình hình lại khác biệt. Rất nhiều không gian đang vật lộn để duy trì hoạt động trong khi đối phó với các thách thức hạn chế tiếp cận với các nguồn tài nguyên.

Những thách thức lớn bao gồm thị trường còn non trẻ cho các sản phẩm văn hóa nghệ thuật, thiếu sự hỗ trợ từ chính phủ và sự thiếu đồng nhất giữa việc quản lý ở các cấp.

Một số các không gian sáng tạo ngò vục về việc chính phủ có thể tạo ra thay đổi tích cực nào đó trong bối cảnh hiện nay. Một số không gian khác tách mình ra khỏi chính phủ, hoặc rất ít quan tâm tới vấn đề hoạch định chính sách.

Nếu xét trên khía cạnh sự quan tâm của các cộng đồng sáng tạo tới việc hoạch định chính sách, có một sự khác biệt giữa các các không gian sáng tạo loại 1 và loại 2. Cộng đồng các không gian sáng tạo loại 1 tương đối tách biệt với nhau, và chưa thể hiện tinh thần liên kết và hợp tác,

trong khi các không gian sáng tạo loại 2 lại năng động hơn. Hoạt động gần đây nhất của các không gian sáng tạo loại 2 là một kiến nghị hủy bỏ Điều 292 Bộ Luật Hình sự 2015 (có hiệu lực từ 01/07/2016). Kiến nghị thu thập được 6000 chữ ký của các cá nhân trong lĩnh vực khởi nghiệp, và đã được gửi đến các Lãnh đạo của chính phủ, cũng như các Bộ, góp phần vào việc tạm ngừng thi hành Bộ Luật hình sự (Xem thêm tại:

<http://vietnamnews.vn/economy/299036/start-up-community-concerned-over-article-292.html#QEh99ZQL09ystTg.99>)

3

Khung pháp lý của chính phủ về các không gian sáng tạo

Năm 2014, lần đầu tiên, Đảng cộng sản Việt Nam chính thức sử dụng thuật ngữ “công nghiệp văn hóa” trong Nghị quyết 33-NQ/TW của Đại hội Đảng lần thứ 11. Theo Nghị quyết, một trong sáu nhiệm vụ phát triển văn hóa và con người Việt Nam bền vững là phát triển các ngành công nghiệp văn hóa và xây dựng thị trường văn hóa “

Cuối năm 2014, chính phủ Việt Nam đã ban hành Nghị quyết 102-NQ-CP - Kế hoạch hành động thực hiện Nghị quyết số 33 của Đại hội Đảng về phát triển văn hóa và con người. Kế hoạch hành động chỉ ra rằng cho đến năm 2020, thị trường văn hóa cần phải được xây dựng và một số ngành công nghiệp văn hóa với khả năng cạnh tranh cần được phát triển. Văn hóa Việt Nam nên có vị thế trên trường quốc tế. Một nhiệm vụ quan trọng là tiếp tục xây dựng khung pháp lý và cải cách hệ thống thể chế. Đến năm 2030, Chính phủ đặt mục tiêu hoàn thành việc xây dựng một thị trường văn hóa, nâng cao khả năng cạnh tranh của văn hóa Việt Nam trong khu vực và trên thế giới; cải cách pháp lý và thể chế về phát triển văn hóa con người cũng cần hoàn thiện.

Nghị quyết 102 của Chính phủ yêu cầu các Bộ phải có trách nhiệm/nghĩa vụ đã liệt kê trong Kế hoạch hành động.

Với sự chấp nhận từ cấp cao nhất, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch (Bộ VH-TT-DL) đã được phân công soạn

thảo ‘Chiến lược quốc gia phát triển Công nghiệp văn hóa ở Việt Nam giai đoạn 2016 - 2020 với tầm nhìn tới năm 2030’. Chiến lược này hiện chưa được Chính phủ phê duyệt, nhưng đang được trông đợi sẽ được chấp thuận sớm.

Một lưu ý khác từ bà Phương Hòa, Phó Cục trưởng Cục Hợp Tác Quốc Tế Bộ VH-TT-DL cho biết, Bộ đang cố gắng để đưa ‘không gian sáng tạo’ vào Chiến lược bởi Bộ tin tưởng rằng các không gian sáng tạo là một trong những trụ cột trong chiến lược của ngành công nghiệp văn hóa hay sự phát triển của kinh tế sáng tạo tại rất nhiều quốc gia trên thế giới. Bộ VH-TT-DL đang dẫn đầu trong việc truyền bá phương thức tiếp cận này tới các cơ quan chính phủ, hy vọng sẽ bổ sung nhận thức trong việc hoạch định chính sách và chiến lược phát triển ngành công nghiệp văn hóa tại Việt Nam.

Trong lúc đó, gần như 100% các không gian sáng tạo tại Việt Nam hoạt động không có sự hỗ trợ/đầu tư của chính phủ, và trong thời gian hoạt động của mình, họ tuân thủ các quy định luật pháp hiện hành và nộp thuế giống như bất kỳ các doanh nghiệp đã đăng ký kinh doanh nào khác.

Tham khảo

<http://dangcongsan.vn/he-thong-van-ban/chi-tiet-van-ban/id/1692.html> (Nghị quyết TƯ 5 năm 1998 về văn hóa “tiên tiến đậm đà bản sắc”)

<http://thuvienphapluat.vn/van-ban/Van-hoa-Xa-hoi/Nghi-quyet-102-NQ-CP-2014-Chuong-trinh-hanh-dong-thuc-hien-33-NQ-TW-phat-trien-van-hoa-con-nguoi-263143.aspx>

<http://en.baomoi.com/Info/Potential-for-developing-culture-industry-in-Vietnam/12/285851.epi>

<http://www.worldcp.org/vietnam.php?aid=423>

<http://english.tapchicongsan.org.vn/Home/Theory-and-Reality/2010/256/Developing-the-culture-industry-enhancing-competitiveness-of-culture-in-the-new-period.aspx>

<http://creativeeconomy.britishcouncil.org/blog/14/08/10/new-era-creative-industries-vietnam/>

<http://lyluanchinhtri.vn/home/index.php/dien-dan/item/1153-cong-nghiep-van-hoa.html>

PHẦN 2

Điều hành một không gian sáng tạo tại Việt Nam: bức tranh thực tế

Do hiện tại không có một tư cách pháp lý đặc thù cho những không gian sáng tạo, tất cả những không gian này tại Việt Nam, dù là phi lợi nhuận, không vì lợi nhuận hay thu lợi, đều phải đăng ký kinh doanh với cơ quan nhà nước/thành phố/tỉnh/quận, huyện. Việc được quyết định là loại hình doanh nghiệp nào còn tùy thuộc vào loại hình và quy mô của hoạt động kinh doanh, ví dụ: hộ kinh doanh gia đình, công ty trách nhiệm hữu hạn, công ty cổ phần,... Mỗi không gian lại đăng ký theo lĩnh vực kinh doanh của riêng mình, ví dụ như: Cửa hàng đồ nghệ thuật/lưu niệm, Nhà hàng/quán cà phê, Cho thuê văn phòng, Dịch vụ sản xuất phim, Dịch vụ tư vấn, Tổ chức sự kiện,...

Là một doanh nghiệp, các không gian này phải đóng thuế, ví dụ thuế môn bài, thuế giá trị gia tăng, thuế xuất

nhập khẩu, và một vài loại phí khác.

Đối với một số không gian, đặc biệt là những không gian hoạt động phụ thuộc vào các nguồn tài trợ và trợ cấp (ví dụ như các Không gian nghệ thuật đương đại/thử nghiệm), việc tuân thủ luật thuế và phí là một thách thức rất lớn bởi nguồn thu nhập chính của họ không phải từ việc kinh doanh sản phẩm hoặc dịch vụ. Những không gian sáng tạo không thu phí tham dự triển lãm, hội thảo, trò chuyện nghệ thuật nên rất khó để thấy được sự liên quan tới trách nhiệm đóng thuế.

Bên cạnh việc bị ảnh hưởng bởi hệ thống quản lý thuế, phần lớn các không gian sáng tạo còn bị ảnh hưởng bởi một hệ thống quản lý khác được gọi là “giấy phép tổ chức sự kiện”. Trong hầu hết các trường hợp, để có thể tổ chức một “sự kiện công cộng”

ngay tại địa điểm của mình hay ở địa điểm khác, việc nộp hồ sơ xin giấy phép từ các cơ quan chức năng là bắt buộc.

Các không gian sáng tạo muốn thu hút sự quan tâm của cộng đồng thông qua việc tổ chức các sự kiện (triển lãm, chiếu phim, hội thảo, trò chuyện nghệ thuật...). Hồ sơ xin giấy phép tổ chức sự kiện cần được nộp cho cơ quan chức năng cấp Bộ hoặc cấp tỉnh/thành phố, tùy theo quy mô (toàn quốc hay địa phương), nội dung sự kiện (chương trình ca nhạc, triển lãm đa phương tiện, hội thảo, hội chợ nghệ thuật, liên hoan...) và đối tượng tham dự (người Việt Nam và/hoặc người nước ngoài sinh sống tại Việt Nam)

Chỉ có một số sự kiện không cần giấy phép (đáp ứng một vài điều kiện) ví dụ

như những sự kiện “nội bộ” trong một khu nhà ở, hay tại không gian của một công ty/cơ quan/tổ chức. Tuy nhiên, trong luật “nội bộ” hay “công cộng” không được định nghĩa rõ ràng và vì thế giữa người nộp hồ sơ và cơ quan chức năng có thể có cách hiểu khác nhau về luật.

(Xem thêm về Nghị định 103 ND/CP 2009 về quy chế hoạt động văn hóa và kinh doanh dịch vụ văn hóa công cộng <http://thuvienphapluat.vn/van-ban/Doanh-nghiep/Nghi-dinh-103-2009-ND-CP-quy-che-hoat-dong-kinh-doanh-dich-vu-van-hoa-cong-cong-97236.aspx> http://www.moj.gov.vn/vbpq/lists/vn%20bn%20php%20lut/view_detail.aspx?itemid=24898)

(Bình luận ngắn từ nhà nghiên cứu: Tại một số thành phố hoặc quốc gia khác,

ví dụ như tại Vancouver, Melbourne, hay New York, những người tổ chức sự kiện phải đăng kí giấy phép tổ chức sự kiện nếu sự kiện diễn ra tại không gian công cộng ngoài trời ví dụ như trên phố, quảng trường hay công viên. Những quy định và điều kiện để xin phép rất đơn giản để hiểu và thực hiện)

Chính quyền ở các cấp (Bộ, thành phố/tỉnh, quận/huyện, phường/xã) và các ngành khác nhau (văn hóa tư tưởng, công an, an toàn thực phẩm, an ninh môi trường, phòng cháy chữa cháy...) sẽ giám sát hoạt động của các không gian sáng tạo và sẽ đến kiểm tra địa điểm cũng như các sự kiện đang diễn ra (có báo trước hoặc không). Đôi khi, những cơ quan chức năng đến kiểm tra theo nhóm (PCCC, thực phẩm, môi trường), đôi khi theo

bộ phận (văn hóa tư tưởng, công an), thỉnh thoảng theo cấp quản lý (cấp Bộ, cấp thành phố, cấp quận, ...)

“Các nhà quản lý trong lĩnh vực văn hóa vẫn nhìn nhận văn hóa là một lĩnh vực thuộc về tư tưởng. Họ không nhìn văn hóa như một sản phẩm của thị trường. Chính vì lý do đó khi các không gian sáng tạo tổ chức sự kiện, các cơ quan quản lý lại trở nên cẩn trọng”. Ông Lê Quốc Vinh, chuyên gia truyền thông, Chủ tịch CLB Doanh nhân Sáng tạo Việt Nam

Hãy cùng đến gần hơn với những câu chuyện từ các không gian sáng tạo. Do các không gian chia làm hai loại (loại 1 và loại 2) nên một số câu chuyện sẽ gần với loại này hơn và số còn lại giống với loại kia hơn.

1

Giấy phép và kiểm duyệt tổ chức sự kiện

Những không gian sáng tạo - như những người tạo ra mạng lưới và kết nối, tổ chức rất nhiều sự kiện. Sự kiện là hoạt động thiết yếu của các không gian này. Chính vì thế mà việc cấp phép và kiểm duyệt sự kiện là một trong những công tác có ảnh hưởng nhất, cũng quan trọng như nguồn oxy với sự sống còn của các không gian sáng tạo vậy.

Ví dụ, nếu Sàn Art - không gian nghệ thuật đương đại tại thành phố Hồ Chí Minh, một không gian sáng tạo phi lợi nhuận hoạt động 100% dựa vào tiền tài trợ, quyên góp và thỉnh thoảng tiền bán các tác phẩm nghệ thuật - không được phép tổ chức sự kiện công cộng, điều này khiến việc xin tài trợ trở nên rất khó khăn.

Một vài số liệu:

UP - không gian làm việc chung cho các bạn trẻ khởi nghiệp, tổ chức khoảng 37 sự kiện trong vòng 3 tháng

Hanoi Creative City: 02-03 sự kiện mỗi tuần, một số sự kiện thu hút hàng ngàn người tham dự

Cà phê thứ 7: 06 sự kiện mỗi tuần tại 3 địa điểm khác nhau tại Hà Nội và tp.HCM.

Quả vậy, quy trình nhận hồ sơ và xử lý của cơ quan chức năng có thể là khác nhau với các không gian sáng tạo khác nhau, các trường hợp khác nhau, tùy thuộc vào nhiều yếu tố, ví dụ: không gian sáng tạo loại gì và hoạt động trong lĩnh vực nào, địa điểm ở đâu (Hà Nội hay tp.HCM, quận Hai Bà Trưng hay Hoàn Kiếm, quận 1, 2 hay 3,...), lý lịch của chủ không gian sáng tạo, quan hệ của chủ không gian với chính quyền địa phương, và có thể là cả quan điểm cá nhân của người chịu trách nhiệm xử lý hồ sơ.

Hãy cùng xem xét một số điểm sau:

A

“Yếu tố nước ngoài”

Do Việt Nam rất năng động trong việc tham gia vào quá trình toàn cầu hóa, ngày càng có nhiều người nước ngoài đến Việt Nam du lịch, sống và làm việc. Những người nước ngoài đóng vai trò quan trọng với các hoạt động của các không gian sáng tạo bởi họ mang tới cơ hội đầu tư, nguồn cảm hứng, những kiến thức và tính toán cầu tới với bối cảnh địa phương. Tuy nhiên, theo kinh nghiệm của một vài không gian, việc người nước ngoài tham gia các sự kiện được các cơ quan chức năng coi là một “vấn đề nhạy cảm”.

Sàn Art - một tổ chức nghệ thuật đương đại phi lợi nhuận, hồi đầu năm 2016 đã đưa ra quyết định dừng một số hoạt động chính của mình với lý do gặp vấn đề về giấy phép liên quan đến “sự tham gia của người nước ngoài”.

“Hiện nay, do chính quyền thắt chặt chính sách quản lý trên các chương

trình của Sàn Art - 3 triển lãm đã không được cấp phép và 1 buổi nghệ sĩ nói chuyện gần đây được Công An Văn Hoá cảnh báo không được tổ chức do khán giả có người nước ngoài Chương trình lưu trú sáng tác Phòng thí nghiệm Sàn Art sẽ tạm thời ngừng hoạt động.” - Phần mở đầu của thông báo do Sàn Art đưa ra vào tháng Hai 2016 về việc tạm ngừng chương trình lưu trú cho nghệ sĩ và trò chuyện nghệ thuật của Sàn Art.

“Tôi thấy rất mơ hồ. Với tôi những việc này không ổn về mặt kinh tế. Họ nên để cho mọi người được chia sẻ với nhau. Tôi không chắc liệu họ có biết văn hóa quan trọng như thế nào đối với nền kinh tế, nền công nghiệp văn hóa đóng góp bao nhiêu vào GDP của một quốc gia...” - Zoe Butt, giám đốc điều hành của Sàn Art chia sẻ.

Theo Zoe Butt và Tra Nguyen (quản lý của Sàn Art), trong nhiều năm hoạt động, hầu hết các triển lãm và hoạt động của Sàn Art đều được cấp phép. Chỉ cho đến gần đây, có vẻ như chính quyền thay đổi quan điểm về các hoạt động của Sàn Art và vì vậy, có sự giám sát đặc biệt hơn và điều này đưa Sàn Art tới với quyết định ngừng một số chương trình chính của mình.

Với những điều kiện hạn chế về việc

không được phép tổ chức sự kiện tại địa điểm của mình, và sự cắt giảm của các nguồn hỗ trợ tài chính, Sàn Art không còn có thể duy trì hoạt động ở một địa điểm thực. Đến cuối năm 2016, Sàn Art sẽ phải rời khỏi ngôi nhà hiện tại của mình.

Sàn Art nằm ở thành phố Hồ Chí Minh, một thành phố sôi động và cởi mở về phương diện phát triển kinh tế. Thành phố muốn được biết đến là một điểm đến hoan nghênh các du khách cũng như các nhà đầu tư. Tuy nhiên, từ trường hợp của Sàn Art thì có thể thấy rằng thông điệp “hoan nghênh” này không phải lúc nào cũng là sự thật.

“Sẽ mất nhiều thời gian hơn để xin cấp phép triển lãm nên có nghệ sĩ nước ngoài tham dự, tôi cũng không biết tại sao. Với một buổi trò chuyện với nghệ sĩ nước ngoài, sẽ mất khoảng một tháng để được cấp giấy phép. Còn với một buổi trò chuyện với nghệ sĩ Việt Nam, thì việc đó sẽ mất khoảng hai tuần”, chị Lê Thiên Bảo (Điều phối nghệ thuật, Trung tâm nghệ thuật đương đại The Factory) chia sẻ.

Hồi đầu năm nay (2016), Nhà ga 3A - một tổ hợp nhiều hộ kinh doanh trong lĩnh vực sáng tạo trong đó có một gallery nghệ thuật - đã gửi đơn xin phép tổ chức triển lãm của một nghệ sĩ nước ngoài. Chủ của nhà ga 3A chia sẻ với nhà nghiên cứu rằng Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch thành phố Hồ Chí Minh trả lời rằng do có “yếu tố nước ngoài”, họ cần phải xin ý kiến của Ủy ban Nhân dân thành phố trước khi ra quyết định. Nhà ga 3A chờ 3 tuần và vẫn chưa có câu trả lời từ chính quyền và quyết định tổ chức sự kiện “nội bộ” cùng với nghệ sĩ.

B

Quá nhiều cuộc viếng thăm từ chính quyền địa phương

Trung tâm nghệ thuật đương đại The Factory - một gallery, quán cà phê nghệ thuật, quán bar và nhà hàng được mở vào tháng tư năm 2016 tại phường Thảo Điền, quận 2, Tp. Hồ Chí Minh (Thảo Điền là một khu vực dân cư đang phát triển nhanh chóng, thu hút rất nhiều cư dân với các quốc tịch khác nhau) cũng đã gặp nhiều khó khăn với chính quyền.

Lê Thiên Bảo, điều phối nghệ thuật của không gian này nói rằng trong vòng 4 tháng thì đã có 5 cuộc kiểm tra không hẹn trước từ các cán bộ cấp quận/phường ở các lĩnh vực khác nhau như: an ninh, an toàn thực phẩm, PCCC - Bảo nói nếu có ít cuộc gặp với chính quyền địa phương hơn thì cô có thể dành nhiều thời gian và năng lượng để cải thiện những hoạt động chính của không gian nghệ thuật này.

“Trong vòng hai năm qua, chúng tôi có nhiều chuyến kiểm tra từ chính quyền, khoảng mỗi tháng một lần. Công an vẫn hóa đến sự kiện của chúng tôi và thường hỏi đi hỏi lại những câu như: “Các anh chị đang làm chương trình gì, anh chị làm công việc gì, anh chị có biết người này không? Anh chị phải biết anh này/cô này chứ”. Tôi không hiểu tại sao họ lại hỏi những câu này, tôi đã trả lời rồi, nhưng họ vẫn tiếp tục hỏi.”, quản lý của một không gian nghệ thuật chia sẻ với nhà nghiên cứu.

Hanoi Creative City (HNCC) là một tòa nhà 20 tầng cung cấp địa điểm cho những doanh nghiệp sáng tạo như quán cà phê, nhà hàng, thời trang, trang sức thủ công, phòng tập, không gian làm việc chung, gallery nghệ thuật, sân khấu biểu diễn âm nhạc - Không gian này nằm ở quận Hai Bà Trưng, và chính quyền quận có vẻ thận trọng về hoạt động của HNCC. Quả vậy, cùng một câu chuyện diễn ra: có rất nhiều cuộc viếng thăm bất ngờ từ chính quyền quận.

Những không gian khác cũng có những trải nghiệm tương tự với những cuộc viếng thăm/kiểm tra từ chính quyền, các cấp khác nhau (Bộ, thành phố, quận, phường). Với nhiều chủ không gian sáng tạo, những chuyến viếng thăm/kiểm tra này không hữu ích cho hoạt động của các không gian này.

C

Vấn đề không phải là về luật, mà là về cách hiểu luật, và cách hiểu đó có thể chủ quan

Cách nhìn của các nhà lãnh đạo

Trong khi quận Hai Bà Trưng có vẻ “không khuyến khích” sự tồn tại của HNCC - tổ hợp thu hút sự quan tâm của hàng ngàn người trẻ trong mỗi sự kiện, thì quận bên cạnh là Hoàn Kiếm lại thể hiện sự quan tâm tới khả năng của HNCC khi tạo dựng cộng đồng. Anh Đoàn Kỳ Thanh - người sáng lập của HNCC bình luận về thái độ khác nhau của hai quận:

“Sự quản lý của quận Hoàn Kiếm là khác biệt. Họ nghĩ rằng những sự kiện công cộng mang lại lợi ích cho người dân. Họ rất chủ động. Họ liên hệ với tôi và mời tôi xây dựng chương trình hoạt động cho quận. Tôi nghĩ rằng điều tạo nên khác biệt chính là cách nhìn của các nhà lãnh đạo”

Sàn Art nói với nhà nghiên cứu rằng trước khi có sự “giám sát đặc biệt” và việc họ ngưng hoạt động, một người

phụ nữ chịu trách nhiệm về việc cấp phép tại Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tp.HCM đã từng “khá thân thiện” và quan tâm đến nghệ thuật đương đại. Trong hai năm vừa qua, kể từ khi người này đã được thăng chức và không còn chịu trách nhiệm việc cấp giấy phép nữa, mọi việc trở nên khó khăn hơn với Sàn Art.

Nhạc sỹ Dương Thụ, người sáng lập Cà phê thứ 7 - một không gian sáng tạo/quán cà phê chú trọng tổ chức những buổi trò chuyện/giới thiệu về những chủ đề xã hội/văn hóa - cũng từng trải qua những thời điểm “thăng trầm”. Vào năm 2012, khi tranh cãi về biển giữa Việt Nam và Trung Quốc trở nên căng thẳng, Cà phê thứ 7 tổ chức một buổi trình bày của một nhà sử học Việt Nam về chủ đề *“Bản đồ lãnh hải Việt Nam-Trung Quốc qua các thời kỳ”*. Khi buổi trò chuyện kết thúc,

công an quận đến và căng thẳng hỏi chủ Cà phê thứ 7 về việc ai đã bán những chiếc áo phông tuyên truyền về “đường chín đoạn” tại quán cà phê trong sự kiện này. Nhạc sỹ Dương Thụ khá tức giận về thái độ “hung hăng” của công an quận và ông có chỉ trích người công an “thiếu tôn trọng”. Sau đó, có thêm nhiều cuộc viếng thăm từ chính quyền hơn: kiểm tra môi trường, kiểm tra tiếng ồn... Cuối cùng, chính quyền quận đã đóng cửa quán cà phê (sau 3 năm hoạt động). Lý do của việc đóng cửa là “vấn đề môi trường”. Sau việc này, nhạc sỹ Dương Thụ đi tìm địa điểm ở quận khác, mở lại quán cà phê, tổ chức thường xuyên các buổi trò chuyện/thảo luận cộng đồng và không có thêm chuyện gì xảy ra.

D

Quá trình xin cấp phép có thể kéo dài hơn

Theo luật, quá trình xin cấp phép cho một triển lãm mỹ thuật mất 7 ngày làm việc tính từ sau khi cơ quan chức năng nhận được hồ sơ. Trong 7 ngày, chính quyền sẽ phải trả lời người nộp đơn - bằng văn bản - rằng có được cấp phép hay không và tại sao (Xem thêm <http://www.bvhttdl.gov.vn/vn/cai-cach-hc/434/index.html>)

Trên thực tế, việc này có thể mất 2-3 tuần, hoặc lâu hơn để có được giấy phép. Và trong một số trường hợp, câu trả lời của chính quyền không làm người nộp đơn được hài lòng.

Một số chủ nhân của các không gian sáng tạo nói rằng khi họ nộp đơn xin cấp phép cho một sự kiện, đôi khi có vẻ sẽ nhận được câu trả lời là “không” từ chính quyền, nhưng không có một giấy tờ/công văn được gửi để xác nhận thông tin này. Thông thường, thông điệp sẽ không được rõ ràng lắm. Câu trả lời của nhà chức trách có thể là: “Người chịu trách nhiệm hiện đang đi công tác và chưa về”.

2

Đóng nhiều vai: tư cách pháp lý và tư cách xã hội

Do những không gian sáng tạo vẫn còn mới tại Việt Nam, không có tư cách pháp lý đặc thù nào dành cho những không gian này. Theo luật, tất cả các không gian này đều có đăng ký hoạt động kinh doanh. Các không gian vừa cố gắng để có thể tồn tại vừa theo đuổi những mục tiêu phát triển cộng đồng sáng tạo. Rất nhiều không gian sáng tạo gặp khó khăn trong việc hoàn thành nhiệm vụ của một doanh nghiệp và của cộng đồng, và họ thường mang những danh nghĩa khác nhau để phù hợp với những vai trò khác nhau tùy thuộc vào bối cảnh. Dưới hệ thống thuế và luật doanh nghiệp, họ có thể là “hộ kinh doanh gia đình”, “công ty trách nhiệm hữu hạn”, “công ty cổ phần” trong khi với cộng đồng, họ quảng bá cho mình như một tổ chức phi lợi nhuận, một tổ chức giáo dục, một tập hợp các nghệ sĩ, một không gian làm việc chung, hay chỉ đơn giản là một “không gian sáng tạo”.

Sàn Art được biết đến là một tổ chức phi lợi nhuận về nghệ thuật đương đại, và theo luật doanh nghiệp thì họ là một công ty tổ chức sự kiện. Nhà Sàn Collective và Manzi - hai không gian nghệ thuật khác lại đăng kí là hộ kinh doanh gia đình và được công chúng biết tới là không gian nghệ thuật đương đại. Nhà ga 3A - một tổ hợp nhiều hộ kinh doanh trong lĩnh vực sáng tạo được đăng kí theo luật là một công ty trách nhiệm hữu hạn. HNCC, cũng là một tổ hợp, lại đăng ký hoạt động dưới dạng một công ty bất động sản.

Việc đóng nhiều vai cùng một lúc đối với các không gian sáng tạo không phải là một việc dễ dàng.

Trước tiên, các không gian này đều là những doanh nghiệp rất nhỏ. Trong hoàn cảnh hiện tại, họ không thể cạnh tranh được với những công ty nhà nước để có được những đầu tư từ chính phủ. (xem thêm http://www.business-in-asia.com/vietnam/sme_in_vietnam.html)

Thứ hai, những không gian này phải đóng thuế giống như các dạng doanh nghiệp khác, nhưng không phải không gian sáng tạo nào cũng hướng tới việc thu được lợi nhuận, và bởi rất nhiều không gian còn mới với thị trường, rất khó

để có được thu nhập với số lượng nhỏ khách hàng/nhà cung cấp.

Nhà Sàn Collective - một không gian sáng tạo phi lợi nhuận hoạt động phụ thuộc 100% vào các nguồn tài trợ - hiện đang đóng thuế. Và Sàn Art cũng đang ở trong tình trạng tương tự.

Sàn Art đang cố gắng để trở thành một quỹ xã hội. Trong 3 năm qua, Sàn Art team đã nộp hồ sơ xin giấy phép thành lập một quỹ xã hội nhưng vẫn không có tiến triển gì cho đến nay. Quy trình cấp phép lẽ ra sẽ không tốn nhiều thời gian đến vậy, bởi trong luật đã được nêu rõ rằng cơ quan chức năng có trách nhiệm trả lời trong vòng nhiều nhất 60 ngày kể từ sau khi nhận được hồ sơ tới người nộp - bằng văn bản - dù giấy phép có được đồng ý cấp hay không. (Xem thêm tại http://moj.gov.vn/vbpq/lists/vn%20bn%20php%20lut/view_detail.aspx?itemid=13248).

Năm ngoái Sàn Art được yêu cầu nộp thêm một số giấy tờ bổ sung cho hồ sơ xin phép, và từ sau đó vẫn không có thêm câu trả lời/thông tin nào từ phía chính quyền về quá trình xin cấp phép.

Nhóm Sàn Art nói rằng quá trình nộp hồ sơ tốn rất nhiều thời gian. Họ

không biết có vấn đề gì với hồ sơ và không biết làm thế nào để đẩy nhanh quá trình đó.

Thứ ba, với danh nghĩa là một doanh nghiệp đôi khi bạn sẽ bị hạn chế khả năng làm việc. Người sáng lập Hanoi Creative City, anh Đoàn Kỳ Thanh nghĩ rằng chính tư cách pháp lý của một công ty chính là một trở ngại, bởi “một công ty bất động sản” thì về mặt pháp lý không có chức năng tổ chức sự kiện.

Câu chuyện của trung tâm điện ảnh TPD

TPD được biết đến là Trung tâm Hỗ trợ phát triển tài năng điện ảnh trẻ và đóng vai trò năng động trong việc tổ chức những khóa đào tạo về kỹ năng làm phim cũng như hỗ trợ các nhà làm phim độc lập - một lĩnh vực mà chính phủ chưa quan tâm tới. Ban đầu (năm 2002), TPD là một dự án phát triển được tài trợ 100% do Quỹ Ford và Hội điện ảnh Việt Nam đồng sáng lập. Năm 2009, Quỹ Ford ngừng chương trình tài trợ và TPD không còn kinh phí để hoạt động. Để duy trì trung tâm, những người quản lý của TPD quyết định thành lập công ty trách nhiệm hữu hạn về dịch vụ làm phim. Một phần thu nhập của công ty được để riêng để sử dụng như một quỹ cho các hoạt động cộng đồng ví dụ như: lớp học làm phim miễn phí, hội thảo, chiếu phim, các chuyến đi thực tế, trao đổi kinh nghiệm với các nhà làm phim nổi tiếng, các giải phim ngắn, hoạt động tình nguyện. Tuy nhiên, là một công ty, TPD phải đóng thuế, và vì vậy việc duy trì vừa hoạt động kinh doanh và hoạt động phi lợi nhuận trở nên khó khăn hơn. TPD muốn trở thành một quỹ xã hội để có thể tập trung hơn vào các hoạt động cộng đồng.

PHẦN 3

Các không gian sáng tạo mong đợi gì từ những người làm chính sách

1

Đối thoại trực tiếp

Rất nhiều chủ không gian sáng tạo nói với người nghiên cứu rằng họ muốn có trao đổi trực tiếp và cởi mở với những người làm chính sách. Họ tin rằng chỉ từ đối thoại trực tiếp thì mới có được sự hiểu biết lẫn nhau và cơ sở cho những chính sách hợp lý và mang tính thực tiễn mới có thể được hình thành.

Những người chủ không gian nói “đối thoại trực tiếp” nghĩa là những cuộc gặp thân mật và cởi mở giữa chủ các không gian và người làm chính sách. Những hoạt động như “hội thảo” hay “nghiên cứu/báo cáo” quá hình thức, không thực tế và không đủ “trực tiếp.”

“Cục Điện ảnh không bao giờ nói với chúng tôi về việc hỗ trợ điện ảnh trẻ hay bàn bạc với chúng tôi về việc làm thế nào để khuyến khích phát triển cho các nhà làm phim trẻ” (Hoàng Phương, Giám đốc trung tâm điện ảnh TPD)

“Chính phủ cần tạo sự kết nối chặt chẽ hơn với cộng đồng trước khi đưa ra bất kỳ quyết định nào. Tại thời điểm này, sự kết nối này không chặt chẽ lắm. Chính phủ cần thực tế hơn và không nên tổ chức nhiều hội thảo hay làm quá nhiều nghiên cứu. Điều cần làm là ngồi xuống và đối thoại trực tiếp, thân mật với nhóm nhỏ những người hoạt động trong lĩnh vực sáng tạo và tìm hiểu xem họ đang hoạt động ra sao và họ nghĩ gì. Nó giống như những cuộc trao đổi “sâu sắc”. Nghiên cứu và báo cáo chỉ có thể thu thập thông tin trên diện rộng nhưng không thể thể hiện cảm xúc của cộng đồng.” - theo anh Đỗ Sơn Dương, người sáng lập và giám đốc của Toong - một không gian làm việc chung có thiết kế sáng tạo, hoạt động nhằm khuyến khích sự sáng tạo và kết nối giữa các doanh nghiệp” (http://moj.gov.vn/vbpq/lists/vn%20bn%20php%20lut/view_detail.aspx?itemid=24639 - Decree 69 - 2008 ND-CP)

2 Ưu đãi và giảm thuế

“Chính phủ cần có sự hỗ trợ thực tế. Chỉ khẩu hiệu thôi không đủ, ưu đãi về thuế thực tế hơn và đó là điều chính phủ có thể làm”. (Nam Đỗ, người sáng lập không gian sáng tạo UP)

TPD phải trả 04 loại thuế cho hoạt động thường nhật của mình: Thuế thu nhập doanh nghiệp: 20%, Thuế giá trị gia tăng: 10%, Thuế thu nhập cá nhân và thuế môn bài. Ngoài việc trả thuế, TPD phải trả pphí thẩm định phim nếu họ muốn giới thiệu phim mới tới công chúng. Chi phí thẩm định phim gần khoảng 50 USD/1 phim. Trong một năm, trung bình TPD giới thiệu khoảng 20-30 phim ngắn mới tới công chúng, điều này có nghĩa họ phải trả 1000 -1500 USD chi phí duyệt phim. TPD thấy rằng việc trả thuế và phí như vậy là quá nhiều. TPD muốn có thể chi nhiều hơn cho những dự án phi lợi nhuận để tạo cơ hội và kỹ năng cho các bạn làm phim trẻ miễn phí.

Trước khi Hanoi Creative City (HNCC) được thành lập, địa điểm này chỉ là “một toà nhà ở như những tòa nhà khác trong thành phố”. Toà nhà này không được sử dụng trong vòng 7 năm cho đến khi “Hanoi Creative City” chuyển tới và biến nó thành một địa điểm sống động. Từ khi mở cửa (năm 2015), không gian này sớm trở thành điểm đến mới của rất nhiều người trẻ ở Hà Nội. Tất cả 20 tầng của toà nhà được lấp đầy bởi những cửa hiệu, studio và văn phòng làm việc. Mỗi tuần có 2-3 sự kiện được tổ chức, có những sự kiện thu hút vài ngàn người. Anh Đoàn Kỳ Thanh, người sáng lập HNCC tin rằng HNCC xứng đáng được hưởng những ưu đãi về thuế. Anh nói rõ rằng nhiệm vụ của Hanoi Creative City là phát triển cộng đồng, chứ không phải hoạt động vì lợi nhuận.

3 Công nhận các không gian sáng tạo như một mô hình kinh doanh riêng

Rất nhiều chủ không gian nói rằng họ mong muốn được phân loại là không gian sáng tạo - một loại hình kinh doanh/tổ chức khác biệt.

“So với những loại hình kinh doanh khác, một không gian sáng tạo là rất khác biệt bởi nó tạo ra những nội dung và giá trị xã hội. Chúng tôi tạo ra sự kết nối giữa những người làm trong lĩnh vực sáng tạo và những người sử dụng sự sáng tạo, và sự kết nối với chính quyền. Chúng tôi cung cấp những không gian miễn phí cho nghệ thuật, tạo ra cộng đồng thông qua những sự kiện công cộng, chúng tôi tạo cảm hứng cho hàng ngàn người. Sẽ là không công bằng nếu chúng tôi phải trả thuế giống như những loại hình doanh nghiệp khác”, theo anh Kỳ Thanh, người sáng lập Hanoi Creative City.

“Cá nhân tôi nghĩ rằng khởi nghiệp trong lĩnh vực sáng tạo là khác biệt, nó bắt đầu và lớn lên một cách không chính thống với nguồn vốn rất nhỏ. Nếu hoạt động với mục đích thương mại, thì sẽ không phải là khởi nghiệp sáng tạo. Ví dụ: một công ty game sản xuất cùng một trò game trong nhiều năm thì rất khác so với một người cố gắng bắt đầu với một ý tưởng. Khởi nghiệp trong lĩnh vực sáng tạo là để dành cho những người chưa thành công...”, theo anh Nam Đỗ, người sáng lập không gian sáng tạo UP.

“Cần phải có tư cách pháp lý chính thức cho những không gian nghệ thuật để những không gian này không phải “núp” dưới danh nghĩa một doanh nghiệp. Với tư cách chính thức, các không gian nghệ thuật sẽ có sân chơi riêng để chia sẻ và tương tác với nhiều đối tác khác nhau như các cơ quan nhà nước, các công ty, tổ chức. Các không gian nghệ thuật không thể là doanh nghiệp vì những hoạt động riêng biệt của nó. Các không gian nghệ thuật mang tới giá trị tinh thần cho xã hội, chứ không phải giá trị vật chất. Các không gian nghệ thuật có thể là một tổ chức phi chính phủ (NGO) hoặc quỹ xã hội. Thuế của những không gian nghệ thuật cũng cần phải khác, không thể cao như những dạng kinh doanh khác”, theo anh Nguyễn Anh Tuấn, quản lý của Heritage Space.

4 Tổ chức lại việc cấp phép/kiểm duyệt

“Nếu không còn phải nộp đơn xin cấp phép nữa thì sao? Chính quyền cứ đến và kiểm tra và nếu có gì sai trái họ có thể xử phạt với những bằng chứng rõ ràng và công bằng.”- chủ của một không gian sáng tạo phát biểu.

“Chúng tôi muốn chính quyền bỏ việc kiểm duyệt. Thủ tục để có được giấy phép rất mất thời gian. Việc kiểm duyệt dẫn đến sự “tự kiểm duyệt” trong chính chúng tôi, và điều đó hạn chế sự sáng tạo. Đó là lý do vì sao một số người lựa chọn việc giới

thiệu / đăng kí dự án / ý tưởng / công việc của mình bên ngoài Việt Nam để tránh sự rườm rà. - chủ một không gian sáng tạo đề nghị

“Chúng ta vẫn cứ tiếp tục nói về kiểm duyệt. Sao không thử tiếp cận theo một cách khác. Không có kiểm duyệt nữa thì sao? Chuyện gì sẽ xảy ra nếu mọi người được cho phép làm việc họ có thể làm? Người ta e sợ cái gì?”- chủ một không gian sáng tạo đặt câu hỏi.

5

Một môi trường thuận lợi, và cách nhìn theo hướng liên ngành

“Nếu chính phủ nghĩ rằng không gian sáng tạo cần được “quản lý và kiểm soát” thì chính phủ cũng nên nhìn nhận các không gian sáng tạo theo một cách khác. “Không gian sáng tạo” không phải là một nhóm của những tác giả hay nghệ sĩ ngồi cùng với nhau. Không gian sáng tạo là không gian nuôi dưỡng sự sáng tạo dưới mọi hình thức. Cố gắng để kiểm soát không gian sáng tạo sẽ giống như việc bạn cắt cái cây khi nó còn chưa kịp lớn, điều này đi ngược lại với động lực của những không gian sáng tạo và tinh thần sáng tạo

Điều chúng tôi đang cố gắng là làm sao để sống sót, để tự hỗ trợ mình và đồng thời có thể lan truyền sự sáng tạo trong cộng đồng bằng cách cung cấp những giá trị sáng tạo cho khách hàng của mình. Chúng tôi có thể đóng góp cho hệ sinh thái của sự sáng tạo, khuyến khích tương tác giữa con người, và hỗ trợ tìm kiếm những giải pháp cho những dự án kinh doanh. Tuy nhiên, chúng tôi không thể tự làm việc đó một mình được, chúng tôi cần sự hỗ trợ từ những người khác.

Từ góc nhìn của chính phủ, việc cân nhắc đặt không gian sáng tạo vào vị trí nào là rất quan trọng. Nếu chỉ đặt vào “linh vực văn hoá và xã hội” thì không đủ, các không gian này cần được nhìn nhận như một lĩnh vực đa-chiều: kinh tế (về mặt đầu tư), giáo dục (về mục tiêu khuyến khích sự sáng tạo), đa ngành (nếu xét về việc liên quan đến nhiều ngành) Một hệ sinh thái cho không gian sáng tạo cũng có nghĩa

như sự ghi nhận của nhiều Bộ khác nhau. Ví dụ: Bộ Giáo dục và Đào tạo có thể đưa tư duy sáng tạo vào trong chương trình học phổ thông, hay Cục Sở hữu trí tuệ có thể đẩy nhanh tiến độ cấp chứng nhận”, theo anh Dương Đỗ - người sáng lập không gian làm việc chung Toong.

“Sự hợp tác công - tư là rất cần thiết để phát triển thành công ngành công nghiệp văn hoá. Công nghiệp văn hoá không giống với những ngành công nghiệp khác bởi thành công và giá trị của nó không thể được đo lường giống như những lĩnh vực khác. Đó là loại hình kinh doanh không hoạt động chỉ vì lợi nhuận, mà nó truyền cảm hứng cho những ngành công nghiệp khác. Những không gian sáng tạo cần thêm thời gian và hỗ trợ ban đầu để phát triển. Chính phủ không nên để các không gian sáng tạo loay hoay một mình mà cần hỗ trợ bằng cách cung cấp không gian (cho thuê hoặc áp giá thuê rẻ). Chính quyền không nên “viếng thăm” thường xuyên. Ưu đãi thuế cũng rất hữu ích. Nếu được giảm thuế, những không gian sáng tạo có thể đầu tư thêm vào ngành công nghiệp. Rất nhiều không gian sáng tạo đang trên bờ vực đóng cửa vì thiếu sự hỗ trợ của chính phủ, ví dụ nhà ga 3A (thành phố Hồ Chí Minh) có nguy cơ bị mất địa điểm của mình vì một dự án xây dựng toà nhà thương mại. Chính phủ có thể hỗ trợ ngành công nghiệp sáng tạo bằng cách đầu tư vào hạ tầng (internet, cung cấp điện, nước) cho các không gian sáng tạo, bởi vì chi phí cho hạ tầng rất cao...”, theo anh Lê Quốc Vinh, Chủ tịch Câu lạc bộ Doanh nhân sáng tạo Việt Nam.

6

“Tất cả là vấn đề con người”

“Đã đến lúc phải cân nhắc giữa “kiểm duyệt” hay “thị trường”. Vấn đề không phải là hệ thống, vấn đề ở con người. Yếu tố quan trọng nhất là con người. Con người có thể tạo ra thay đổi trong hệ thống.”, theo chị Đào Mai Trang - nhà nghiên cứu nghệ thuật thị giác.

“Theo kinh nghiệm của tôi, những lãnh đạo cấp cao (cấp chính phủ và cấp bộ) hiểu biết và cởi mở hơn, còn các lãnh đạo cấp địa phương (quận/huyện, phường/xã) thì cẩn trọng hơn. Điều chúng tôi cố gắng làm là sử dụng truyền thông để thay đổi nhận thức của cả cộng đồng và chính quyền về chúng tôi. Với chính quyền, chúng tôi khuyến khích sự hỗ trợ tích cực của họ và để họ biết rằng chúng tôi không “nguy hiểm”, mà thật ra chúng tôi mang tới những giá trị tích cực cho xã hội và nền kinh tế. Chúng tôi cố gắng tạo ra nhiều đối thoại với chính quyền bằng nhiều cách. Việc hiểu biết lẫn nhau sẽ mất nhiều thời gian” - chủ một không gian sáng tạo cho biết.

“Nếu chính quyền thành phố có thể thấy một không gian sáng tạo cải thiện những giá trị văn hoá và tên tuổi của thành phố trên thị trường trong nước và quốc tế như thế nào, giống như khu đồi Montmartre ở Paris, thì họ sẽ hành động khác đi chứ?”, chia sẻ từ chị Mai Đỗ, người sáng lập Nhà ga 3A.

PHẦN 4

Gợi ý từ các không gian sáng tạo - Làm thế nào để vượt qua được những khó khăn hiện tại

1 Tích cực chia sẻ

“Đó là một quá trình. Tôi rất tích cực trong các hoạt động xã hội và cố gắng chia sẻ qua nhiều kênh khác nhau trong đó có báo chí/truyền thông thông điệp về sự sáng tạo và phát triển cộng đồng. Khi tôi đến một hội thảo, ví dụ, tôi sẽ thu hút những cán bộ nhà nước/những người làm chính sách trò chuyện và chia sẻ với họ ý kiến của tôi. Tôi cố gắng đưa ra những ý kiến liên quan và thú vị. Phải làm như vậy liên tục và chia sẻ ý kiến của mình với càng nhiều người càng tốt”, theo anh Kỳ Thanh, người sáng lập HNCC.

2 Tạo quan hệ “thân thiện” với những lãnh đạo nhà nước và chính quyền địa phương

Vào tháng Mười một năm 2015, Hanoi Creative City và Câu lạc bộ Doanh nhân sáng tạo Việt Nam đã mời được Chủ tịch Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Ông Nguyễn Thiện Nhân tới thăm một triển lãm lớn về công nghiệp sáng tạo có tên Creative Show 2015 tại toà nhà HNCC. Theo báo mạng của Chính phủ Việt Nam, chuyến thăm thể hiện tầm quan trọng của sự sáng tạo trong thế hệ trẻ. (<http://baochinhphu.vn/Tin-noi-bat/Nhan-rong-nhung-dien-hinh-sang-tao-trong-the-he-tre/241950.vgp>).

Chuyến thăm mang tính lịch sử, đây cũng là chuyến thăm đầu tiên từ một lãnh đạo cấp cao của nhà nước tới một không gian sáng tạo tư nhân. Chuyến thăm nhất định sẽ có ích cho tư cách của Hanoi Creative City về mặt chính trị và xã hội.

Anh Nam Đỗ, người sáng lập không gian làm việc chung UP, cũng là một thành viên tích cực của cộng đồng khởi nghiệp và đội bóng của những nhà khởi nghiệp. Nam Đỗ cũng cả đội đã tham gia một trận bóng đá thân thiện với Phó thủ tướng Vũ Đức Đam. Nhờ vào mối quan hệ thân thiện với lãnh đạo cấp cao này, Nam Đỗ và

cộng đồng khởi nghiệp đã có cơ hội gặp Phó Thủ tướng Vũ Đức Đam tại cuộc gặp “thân thiện” và được chia sẻ những phản hồi cũng như ý kiến rất cởi mở. Anh Nam chia sẻ, rằng đây là cuộc gặp đầu tiên dạng này khi một nhóm những người làm khởi nghiệp (không thuộc một hiệp hội nào do nhà nước cấp phép) có thể gặp Phó thủ tướng một cách thân mật. Anh Nam tự hào rằng cộng đồng khởi nghiệp có thể tham gia và đóng góp cho quy trình đưa ra chính sách của chính phủ một cách trực tiếp. Anh nói với nhà nghiên cứu rằng sau khi gặp Phó thủ tướng (tháng Tám năm 2015), phong trào khởi nghiệp nở rộ mạnh mẽ ở Việt Nam.

<http://ictnews.vn/khoi-nghiep/pho-thu-tuong-vu-duc-dam-da-bong-giao-huu-cung-cong-dong-startup-129068.ict>

<http://kenh14.vn/xa-hoi/pho-thu-tuong-vu-duc-dam-dat-nuoc-can-giau-len-bang-nhung-cong-nghe-moi-20150812102745527.chn>

3 Sống cùng “kiểm duyệt”

Câu chuyện của dự án Vietnam Silicon Valley (VSV - Thung lũng Silicon Việt Nam) lại là một ví dụ thú vị khác về cách một công ty tư nhân tạo dựng quan hệ với chính phủ. Đối tác tư nhân của dự án là công ty ATV - được thành lập năm 2004 bởi bà Thạch Lê Anh - một công ty tư vấn cho các nhà đầu tư tư nhân vào Việt Nam. Khi công ty lớn mạnh, nó trở thành đối tác của các chính phủ và các tổ chức quốc tế. Một cách tự nhiên, ATV trở thành đối tác của chính phủ Việt Nam trong một số dự án phát triển và tạo lập được sự tin tưởng và uy tín với nhiều cán bộ nhà nước. Bà Thạch Lê Anh nói rằng bà luôn muốn đưa nhiều ý tưởng phát triển về Việt Nam. Sau một chuyến thăm Thung lũng Silicon tại Mỹ, bà Thạch Lê Anh rất ấn tượng bởi sức mạnh sáng tạo to lớn của nơi này. Bà bắt đầu lên kế hoạch cho dự án VSV và trình lên Bộ Khoa học và Công nghệ. Bà nói rằng niềm tin giữa công ty ATV và các cán bộ nhà nước là nền tảng cho dự án công - tư đầu tiên trong mảng khởi nghiệp Công nghệ.

Không giống như những chủ/quản lý của các không gian sáng tạo cảm thấy khá bất bình về việc kiểm duyệt, chị Mai Đỗ - người sáng lập Nhà ga 3A khá thoải mái về việc kiểm duyệt và những chuyến kiểm tra hay gặp mặt với chính quyền và công an. Chị để cho mỗi người thực hiện công việc của mình và trả lời câu hỏi của họ. Chị nói rằng mình không muốn tạo thêm bất cứ sự căng thẳng nào.

Nhạc sỹ Dương Thụy, người sáng lập Salon văn hoá Cà phê thứ 7, sau khi đóng cửa không gian đầu tiên của mình do vấn đề về kiểm duyệt, ông nghĩ rằng mình cần linh hoạt hơn để có thể tiếp tục làm điều mình muốn. Ông đi và tìm một địa điểm mới và làm lại từ đầu. “Lúc đầu khi không gian được mở cửa, công an thành phố mời tôi đến trao đổi. Tôi nói rằng tôi hiểu họ có những nhiệm vụ của họ và tôi cũng vậy. Tôi nói rằng họ được chào mừng tới xem các hoạt động, và nếu có gì đó không rõ ràng, họ cứ thoải mái trao đổi trực tiếp với tôi để hai bên có thể hiểu nhau hơn... Và dần dần, không còn chuyến thăm nào nữa. Vào tháng Tám năm 2014, tôi ra Hà Nội và mở cửa thêm một địa điểm nữa.

4

Sử dụng một thông điệp tích cực

Studio Anh Khánh là một khu nhà riêng của nghệ sỹ Đào Anh Khánh, mở cửa để tổ chức những buổi biểu diễn, sự kiện âm nhạc và nghệ thuật. Nghệ sỹ Anh Khánh rất thành công trong việc tổ chức những sự kiện lớn. Một vài sự kiện của nghệ sỹ này thu hút hơn 10 ngàn người. Vốn trước đây là một công an văn hoá, anh Khánh đã có nhiều năm kinh nghiệm trong việc kiểm duyệt và cấp phép. Anh nói điều quan trọng là giải thích động cơ của người tổ chức sự kiện cũng như nội dung sự kiện theo một cách tích cực và dễ hiểu để chính quyền có thể nắm được và đánh giá tốt.

Sau một số sự kiện, studio Anh Khánh đã trở thành một điểm thu hút trong cộng đồng địa phương và với các bạn bè quốc tế.

Kết luận của nhà nghiên cứu

Những không gian sáng tạo lớn lên nhanh chóng tại Việt Nam và là một mạng lưới năng động và biến đổi không ngừng. Ước tính sơ bộ (xem thêm phần “Một tính toán nhanh” ở phần cuối của báo cáo này), cộng đồng không gian sáng tạo có khoảng 100,000 người trực tiếp và thường xuyên làm việc, và con số này vẫn tiếp tục tăng lên.

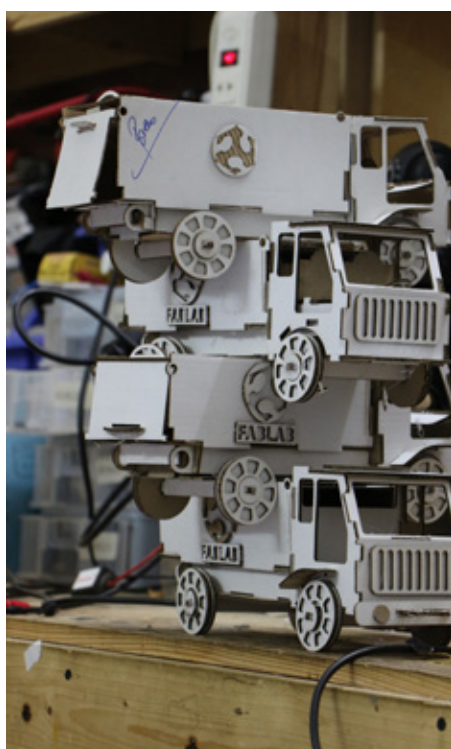
Mặc dù nhà nước Việt Nam và Đảng Cộng sản đã nhìn nhận vai trò của nền công nghiệp văn hoá đối với nền kinh tế, khái niệm về công nghiệp văn hoá và những ngành của nó vẫn chưa rõ ràng.

Hệ thống quản lý hiện nay (các ngành được quản lý theo các bộ khác nhau), việc giám sát (kiểm duyệt) hoạt động của các không gian sáng tạo, sự quan liêu và thiếu hiểu biết lẫn nhau giữa chính quyền địa phương và các không gian sáng tạo là các khó khăn lớn nhất.

Theo phản hồi từ những chủ không gian sáng tạo, vẫn có một khoảng cách giữa những gì được nói ra và những việc cần được thực hiện để khai thác và nuôi dưỡng đầy đủ sự phát triển của những không gian sáng tạo tại Việt Nam.

Để khai thác được hết tiềm năng của mình, những không gian sáng tạo cần sự hỗ trợ của nhà nước với những chính sách mang tính thực tiễn ví dụ như ưu đãi thuế cũng như những hành động và quyết định nhất quán từ chính quyền các cấp từ trung ương đến địa phương, từ mỗi người lãnh đạo cho tới từng nhân viên nhà nước làm việc trong lĩnh vực liên quan.

Hệ thống được tạo ra bởi con người, không phải bởi máy móc. Nó phụ thuộc vào người đưa ra quyết định hành động kịp thời cho lợi ích của tất cả và tạo ra thay đổi nếu cần thiết. Phó thủ tướng Vũ Đức Đam đã chơi đá bóng với cộng đồng khởi nghiệp, mời cộng đồng trao đổi trực tiếp và cởi mở với mình về việc làm chính sách, và có lẽ còn làm được nhiều hơn thế nữa.

Một tính toán nhanh: Cộng đồng sáng tạo lớn mạnh như thế nào trên Facebook?

Vào ngày 10 tháng 8 năm 2016, nhà nghiên cứu đã nhìn nhận nhanh trên mạng Internet để tìm ra cộng đồng lớn như thế nào thông qua việc kiểm tra số lượng 'thích (likes)' và 'ghé thăm (visits)' ở trang Facebook của một số không gian sáng tạo tại Việt Nam.

Lưu ý rằng sự tính toán nhanh này khá đơn giản, và chưa đầy đủ. Danh sách các trang Facebook dưới đây không phải là tất cả các trang Facebook của tất cả các không gian sáng tạo tại Việt Nam.

Cộng đồng khởi nghiệp: khoảng 30,000 người

Theo một số sáng lập viên từ các không gian sáng tạo, cộng đồng khởi nghiệp 'nòng cốt' có thể rơi vào khoảng từ 8000-10000 người, ngoài ra có thêm 20,000 người ủng hộ, và những người khác quan tâm đến các hoạt động khởi nghiệp.

Ví dụ: Launch - một nhóm xã hội gồm các nhà sáng lập khởi nghiệp và doanh nhân tại Việt Nam có gần 28000 thành viên

Không gian làm việc chung

Dreamplex: gần 12,000 likes, 2,800 người đã tới đây
UP co-working space: trên 12,000 likes, gần 1,500 người đã tới đây
Hatch!PROGRAMME: 12,500 likes
Vietnam Silicon Valley: gần 5000 likes

Tổ hợp dành cho các hoạt động kinh doanh sáng tạo

Hanoi Creative City: trên 63,000 likes, gần 22,000 người đã tới đây
Station 3A: gần 30,000 likes, trên 18,000 người đã tới đây
X-98: trên 11,000 likes, gần 7,000 lượt xem
The Yard Market: trên 32,000 likes
Area 21 (Hải Phòng): gần 9,000 likes, trên 6,500 lượt xem

Không gian xưởng thí nghiệm makerspace

Fablab Saigon: trên 3500 likes
Fablab Hanoi: gần 800 likes

Không gian âm nhạc

Hanoi Rock City: trên 15,500 likes
CAMA ATK: gần 4000 likes, trên 1000 lượt xem

Không gian Văn hóa nghệ thuật

Heritage Space: 16,100 likes, trên 3,000 người đã tới đây
Saigon Outcast: gần 26,000 likes, trên 9,000 người đã tới đây
Factory contemporary arts centre: trên 3000 likes, 754 người đã tới đây
Manzi art space: gần 18,000 likes, trên 3000 người đã tới đây
Hanoi Grapevine: 17,500 likes
Salon văn hóa Cà phê thứ 7: gần 7000 likes
San Art: 7000 likes
Trung tâm điện ảnh TPD: 25,500 likes, trên 4000 người đã tới đây
Doclab: trên 5000 likes
Nha San collective: gần 10,000 likes, trên 1500 người đã tới đây
SOI house: trên 3000 followers, gần 1000 friends
New Space Arts Foundation (Huế): gần 1500 likes

Tổng cộng

**350,000 likes
trên 80,000 lượt xem**

**Tổng số người tham gia
(xấp xỉ)
trên 100,000**

HỘI ĐỒNG ANH

20 Thụy Khuê, Hà Nội
25 Lê Duẩn, Q.1, Tp. HCM

+84 1800 1299
www.britishcouncil.vn

Trong báo cáo có sử dụng các hình ảnh do các không gian sáng tạo cung cấp: Hanoi Creative City, Toong, Heritage Space, Trung tâm hỗ trợ Phát triển tài năng Điện ảnh TPD, UP Co-working Space, New Space Arts Foundation, Art Vietnam, Sân Art, Dreamplex, và Fablab Saigon.